

Fejős István

ÚJDONSÁGOK SZERBIA ÉS CRNA GORA BÜNTETŐ- ÉS BÜNTETŐELJÁRÁSI JOGÁBAN

I. BEVEZETŐ

A 2000 októberében kezdődött demokratizálódási folyamat után a büntetőjog és büntető eljárási jog terén is élénk jogalkotási tevékenység tapasztalható. Ennek számos oka van. Az évtizedes elszigeteltség miatt a többi rendszerváltó országhoz képest igen nagy volt a lemaradás e téren is. Az európai integrációra való törekvések, a nemzetközi szerződésekben vállalt kötelezettségek, a mind jobban erőre kapó és mind erőszakosabb szervezett bűnözés, a korrupció, a gazdasági bűnözés és más bűncselekmények, illetve negatív társadalmi jelenségek elharapózása lépésekre készítették a törvényhozót. A továbbiakban az ebben a periódusban történt – főleg szerbiai – változásokkal foglalkozunk.

II. BÜNTETŐJOG

1. Bevezető

A mai helyzet megértéséhez elengedhetetlen egy rövid történelmi visszapillantás. Az egykori Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságban (JSZSZK) az 1974-es alkotmánnyal végrehajtott decentralizáció, az addig egységes büntető törvényhozást *megosztotta* a szövetség, a tagköztársaságok és az autonóm tartományok között. Szövetségi hatáskörben maradt az *általános rész szinte teljes egészének*, valamint a *különös rész* egy töredékének szabályozása, a többi pedig a tagköztársaságok és autonóm tartományok hatáskörébe ment át.

A Jugoszláv Szövetségi Köztársaság (JSZK) *megörökölte* az egykori JSZSZK megosztott büntető törvényhozási hatáskörét. Büntetőjoga tehát nem volt egységes kódexbe foglalva, hanem több különálló elemből tevődött össze. Az *általános részt* szinte teljes egészében a szövetségi szintű JSZK Büntetőtörvénye¹ szabályozta. A *különös részből* az országos jelentőségű bűncselekményeket (pl. az alkotmányos rend elleni, az emberiség és a nemzetközi jog elleni bűncselekményeket stb.) a szövetségi büntetőtörvény, a *többit* pedig a két tagköztársaság, Szerbia és Crna Gora büntetőtörvénye rendezte.² Ezen felül számos más törvény is meghatározott bűncselekményeket az általuk előírt jogszabályok megsértése miatt. Ez a folyamat Szerbia és Crna Gora állam-

közösségében *folytatódott*. Az államközösség alapokmánya ugyanis a közös funkciók között nem említi az ilyen tárgyú törvényhozást. A JSZK azon szövetségi szintű törvényeit, amelyek nem vonatkoznak az államközösség alapokmányában tételesen felsorolt hatáskörre, a tagköztársaságok belső törvényekként alkalmazzák, míg meg nem hozzák saját előírásait (az Alapokmány 64. szakasza). Az egykori szövetségi büntetőtörvény így tehát a tagköztársaságok belső jogává vált.³ Ennek megfelelően az egykori szövetségi, most már köztársasági büntetőtörvény nevét 2003 áprilisában Szerbiában a törvényhozás *Büntető Alaptörvényre* változtatta.⁴ Szerbia büntetőjoga tehát most 3 elemből áll:

1. *Büntető Alaptörvény* (az általános résznek szinte teljes egészét és a különös rész töredékét tartalmazza)

2. *A Szerb Köztársaság Büntetőtörvénye* (az általános rész töredékét és a különös rész túlnyomó hányadát tartalmazza)

3. Az egyéb résztörvényekben minden rendszer nélkül, szétszórtan előírt bűncselekmények.

Hasonló a helyzet Crna Gorában is.

A továbbiakban előbb az elvi jelentőségű újdonságokkal foglalkozunk, majd időrendi sorrendben kitérünk a többi fontosabb változásra.

2. Elvi jelentőségű változások

A büntetőtörvényben számos módosítás és kiegészítés ellenére elvi jelentőségű változás csak egy volt: 2002. március 1-jén végleg *eltörölték a halálbüntetést*.⁵ Ez elvi jelentőségű lépés volt, mert a büntetőjogi szankciók közül kikerült ez a mai Európában már archaikusnak tekinthető büntetés. Így elhárult büntetőjogunknak a korszerű európai büntetőjoghoz való közeledésének egyik fő akadálya. A halálbüntetés eltörlésének nagy politikai jelentősége is volt, mert megtartása ellehetetlenítette volna Jugoszláviának az Európa Tanácsba való felvételét. A halálbüntetés megszüntetésével Jugoszlávia eleget tett a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya Második fakultatív jegyzőkönyvének aláírásával vállalt nemzetközi kötelezettségének.⁶

A joggyakorlat szempontjából a halálbüntetés törlésének viszont már nem volt nagy jelentősége, mert csupán a *Szerb Köztársaság Büntetőtörvényében* előírányozott két bűncselekményre lehetett kiszabni: az emberölés, valamint a rablás és rablással párosuló lopás minősített eseteire.⁷

A JSZK 1992-es Alkotmánya (21. szak. 2. bek.) a szövetségi törvénnyel előírt bűncselekmények tekintetében eltiltotta a halálbüntetést. Ezért a szövetségi büntetőtörvényből 1993-ban⁸ törölték a halálbüntetést, amely addig igen nagyszámú bűncselekmény esetén volt kiszabható⁹ és a helyébe 20 év börtön lépett. A törvényhozó ekkor még inkább a szakma érvei felé hajlott, melyek rámutattak a hosszan tartó vagy életfogytiglani börtönbüntetés komoly hátrányaira. Ezért a halálbüntetést 20 év börtönnel helyettesítette (de 15 és 20 év közötti büntetést nem lehetett kiszabni, pl. 17 évet). Ez kivétel volt a börtönbüntetés egyébként 15 éves általános maximuma alól.

A JSZK Büntetőtvénye 2001. évi módosításakor és kiegészítésekor¹⁰ azonban a törvényhozó már úgy látszik, nem a szakma fenti érveit részesítette előnyben, hanem a szigorúbb büntetéseket követelő a közvélemény nyomásának engedett. Ekkor ugyanis az említett bűncselekmények tekintetében a 20 év börtönt 40 évre emelte. A börtönbüntetés általános maximuma továbbra is 15 év maradt, a 40 év pedig kivétel e generális maximum alól. Továbbra sem lehet 15 és 40 év közötti börtönt kiszabni.

A Szerb Köztársaság Büntetőtvényében azonban megmaradt a halálbüntetés az emberölés, valamint a rablás és rablással párosuló lopás már említett, minősített eseteire. A 2002. március elseji módosításokkal és kiegészítésekkel a törvényhozás törölte ezek esetében is a halálbüntetést és 40 év börtönnel helyettesítette. Ezzel megszűnt egy abszurd és elfogadhatatlan jogi helyzet is. A JSZK 1992-es Alkotmánya ugyanis, mint említettük, *eltiltotta* a halálbüntetést, s azt a szövetségi törvényben meghatározott bűncselekményre nem lehetett előírni. A Szerb Köztársaság Alkotmánya ilyen tiltást viszont *nem tartalmazott*. Ezt az Alkotmányt a JSZK Alkotmánya *előtt* hozták meg, és később *nem hangolták össze a szövetséggel*. Tehát a Szerb Köztársaság Alkotmánya alapján a Szerb Köztársaság Büntetőtvényében előírt bűncselekményekért lehetett halálbüntetéssel fenyegetőzni. Az így előírt halálbüntetés nem volt ellentétben a szerbiai alkotmánnyal, de szemmel láthatóan ellentétben volt a szövetséggel. Ez az elfogadhatatlan jogi állapot a szerbiai és a szövetségi alkotmány összehangolatlanságának következménye volt. A 2000 októberi demokratikus változásokig az összehangoltság egyébként *jellemző* volt a JSZK jogrendszerének számos fontos területére (kérdés, hogy lehet-e egyáltalán „rendszer”-ről beszélni ilyen körülmények között).

Crna Gorában a halálbüntetést 2002. 6. 26-án iktatták ki¹¹, amikor a minősített emberölés, valamint a rablás és rablással párosuló lopás súlyos eseteire¹² előírt halálbüntetést 40 év börtönnel helyettesítették.

3. Egyéb fontosabb változások

a. A JSZK Büntetőtvénye 2001-es módosításai közül ki lehet emelni a börtönbüntetés általános minimumának felemelését 15 napról 30 napra. Jogtechnikailag igen silány módon, mert ezzel a változtatással nem egyeztették össze az általános rész többi vonatkozó előírását. Így a büntetésenyhítés szabályai alapján továbbra is ki lehet szabni 15 nap börtönt, ami kevesebb az általános minimumnál.

b. A Szerb Köztársaság Büntetőtvényének 2002. március elseji módosításai közül azon kívül, hogy eltörölték a halálbüntetés még meglevő maradványát, ki kell emelni a különös rész számos újdonságát. Új tényállások kerültek be, valamint egy teljesen új fejezet is.¹³

Új tényállások:

- A mozgás és lakhatás szabadságának megsértése
- Családon belüli erőszak
- Különösen veszélyes betegség terjesztése
- Zuggyógyyszerészet

– Sport- és más rendezvényeken a rendbontás megakadályozásának elmulasztása

– Szabadságuktól megfosztott személyek elleni szexuális visszaélések megakadályozásának elmulasztása.

Legjelentősebb újdonság a korrupciós bűncselekményekre vonatkozó teljesen új 21A. fejezet. Ebben 10 új korrupciós tényállás kapott helyet:

- Korrupció az államigazgatási szervekben
- Korrupció az igazságszolgáltatásban
- Korrupció az egészségügyben
- Korrupció az oktatásügyben
- Korrupció a magánosítási eljárásban
- Korrupció a közbeszerzésben
- Költségvetési eszközök nem célirányos felhasználása
- Védői, illetve meghatalmazotti funkcióval való visszaélés
- Versenyek eredményének megbeszélése.

Ilyesmi a tényállás meghatározásában a mi büntetőjogunkban enyhén szólva szokatlan. Ezenkívül a rendszer és az összhang hiánya itt is észlelhető. Egyes esetekben az új tényállások régieket fednek át.

c. A szerbiai kormányfő meggyilkolása után erőteljes kampány indult a mind jobban elharapódzó bűnözés, főleg a szervezett bűnözés ellen. A mérénylet után kihirdetett rendkívüli állapot alatt a szerbiai parlament, a Nemzetgyűlés törvényt hozott (a most már köztársasági törvénynek számító) JSZK Büntetőtörvénye, valamint a Szerb Köztársaság Büntetőtörvénye módosításáról és kiegészítéséről.

A módosítások rendre a *szigorítás jegyében* történtek. A módosításról és kiegészítésről szóló törvény meghozatalakor uralkodó körülményekre való tekintettel mást nem is nagyon lehetett várni.

1. A JSZK Büntetőtörvénye elnevezés Büntető Alaptörvényre változott.¹⁴

Az általános részben visszaállítottak két intézményt, amelyek a büntetőpolitika szigorítását szolgálják és még 1990-ben hatályukat veszítették¹⁵, mert az akkori követelményeknek nem feleltek meg és a bírói gyakorlat sem alkalmazta őket.

– *A Büntető Alaptörvénybe visszakerült a vagyonekobbzás. Akkor lehet kiszabni, ha a szervezett bűnözés elemeit tartalmazó bűncselekményért a vádlottat legalább 4 évi börtönre ítélték. Az új rendelkezést nem kísérik kiegészítő előírások. Ezekre igen nagy szükség lenne, a szankció és az elítélt családja, illetve az általa eltartott személyeket fenyegető hátrányok súlyosságát figyelembe véve. Ezen felül felvetődik a kérdés, miért csak ezen elkövetőkre érvényes a vagyonekobbzás, másokra pedig nem.¹⁶*

– *A Büntető Alaptörvénybe visszatér a különösen súlyos eset intézménye is, ami súlyosabb büntetés kiszabását teszi lehetővé.*

Ezen újdonságokon kívül, enyhültek a *többszörös visszaesés* megállapítását lehetővé tevő feltételek, ami megkönnyíti a többszörös visszaesés megállapítását és súlyosabb büntetés kiszabását.

A különös rész számos büntetési tételét megemelték, szigorították.

A kábítószer-fogyasztás elleni harc fokozása jegyében megváltozott a drog-bűncselekmény tényállásának címe és némileg (de nem gyakorlati jelentőséggel) tartalma is. Az eddigi „Kábítószer jogosulatlan előállítása és forgalmazása” helyett most a „Kábítószer jogosulatlan előállítása, birtoklása és forgalmazása” szerepel. A törvényhozó a tényállás teljes szövegét megjelentette a Hivatalos Közlönyben, mintha új tényállásról lenne szó. Nem világos, miért volt erre szükség. Valójában csak a régi szövegbe betoldott, rövid, néhány szavas bekezdés az új, ami büntetést szab ki a kábítószer birtoklására is. Ez a rövid betoldás azonban nagy jelentőségű a bűnüldözés szempontjából, mert pusztán a kábítószer birtoklása eddig nem volt büntetendő. Említésre méltó, hogy a büntetési tételeket jelentősen megemelték. Így pl. az alapeset eddig 1-től 10 évig terjedő börtönnel volt büntetendő, ezután legalább 5 év börtönnel (245. szak. 1. bek.).

2. A Nemzetgyűlés ugyanezen ülésén a *Szerb Köztársaság Büntetőtörvényét* is módosította és kiegészítette. Számos büntetési tétel *szigorításán* kívül új tényállásokat, illetve egy teljesen új fejezetet iktatott be, amivel végre lehetőség nyílt a büntetőjog eszközeivel való fellépésre a bűnözés néhány új formája ellen, valamint fokozódik a környezet védelme. Két már egyébként meglévő tényállást újrafogalmaztak.

Az új tényállások a következők:

- Emberi szervek erőszakos kivétele
- Szexuális zaklatás
- Fiatalkorúak kihasználása pornográfia céljára
- Emberkereskedelem
- Különösen védett természeti értékek károsítása és megsemmisítése
- Az ipari és bányászati meddők kiömlését megakadályozó töltések, gátak és más objektumok megrongálása
- Környezetvédelmi létesítmények rongálása és megsemmisítése.

Két, már meglévő tényállás új megfogalmazást kapott.

A 174. szakasz új neve „Járműlopás”, és az új megfogalmazás szerint büntetendő nemcsak a jármű *jogosulatlan igénybevétele* (közlekedés céljából), hanem annak *ellopása* is. Sokkal szigorúbb a büntetés. Az eddigi 1 év helyett 3-tól 5 évig terjed.

A *szerzői jogokkal való visszaélést* büntető 183. szakaszt is újrafogalmazták és új címet kapott: „Szerzői és más rokon jogok jogosulatlan felhasználása”. Az inkrimináció kiterjed a jogosulatlanul megjelentetett szerzői alkotások forgalomba hozatalára vagy bérbe adására, amivel az elkövető jogtalan anyagi előnyre tesz szert, miközben tudomása van jogosulatlan megjelentetés tényéről.

A büntetési tételek jelentős mértékben emelkedtek: egy évig terjedő börtön helyett 1-től 5 év a büntetés.

A különös rész új XVI/A fejezete a „Számítógépes adatok biztonsága elleni bűncselekmények” címet viseli, s a *számítógépes bűnözés* ellen irányuló 7 új inkriminációt tartalmaz:

- Számítógép és számítógépes rendszer jogosulatlan használata
- Számítógépes szabotázs

- Számítógépes vírus készítése és bevitele
- Számítógépes csalás
- Az adatfeldolgozás, továbbítás és a számítógépes hálózat működésének akadályozása
- Védett számítógéphez és hálózathoz való hozzáférés
- Számítógépes közhálózatokhoz való hozzáférés akadályozása.

4. Értékelés

A 2002. októberi változások után elindult demokratizálódási folyamat lehetőséget teremtett arra, hogy az akkori Jugoszlávia, utolsóként Délkelet-Európában, meginduljon a rendszerváltás göröngyös útján. Ez egy hosszadalmas folyamat, amely számos gazdasági és politikai változáson kívül felöleli a jogrendszer európai normákhoz való igazítását is. Ez hangsúlyozottan érvényes a büntetőjogra. A mélyreható reformok ezen a téren azonban még váratnak magukra. A fent ismertetett újdonságok közül csak a halálbüntetés eltörlésének van elvi jelentősége. A többi inkább kozmetikai jellegű vagy a bűnüldözési politika napi szükségleteit hivatott kielégíteni. A módosításokra jellemző a kapkodás, a rendszerben való gondolkodás, a többi vonatkozó rendelkezéssel való összehangolás hiánya. Ez esetenként megengedhetetlen, abszurd helyzeteket is okozhat.

5. Távlatok

A közeljövőben nem tűnnek valószínűnek gyökeres változások a büntetőjog terén. Ha változásokra sor is kerül, az a további szigorítás jegyében várható. A közvéleménynek ugyanis ez irányban nagy a nyomása a törvényhozásra. „A szigorú törvény a jó törvény, a szigorú bíróság a jó bíróság.” Ezt csak szítja és táplálja a sajtó és a média, amely naponta tálalja szenzációhajhász információit különböző rémtettekről, nagyarányú gazdasági visszaélésekről, nagystílusú csalásokról stb. Másrészt igen kevésbé ismertek a közvélemény, de úgy látszik, a törvényhozók részéről is a büntetőjogi eszköztár tényleges korlátai. A társadalmi problémákat nem lehet a büntetőjog eszközeivel megoldani.

III. BÜNTETŐELJÁRÁS

1. Bevezető

Az 1974-ben végrehajtott decentralizálás az egykori szocialista Jugoszláviában az *eljárásokat nem érintette*, azok továbbra is szövetségi hatáskörben maradtak. Mégis 1976-ban új *Büntetőeljárási Törvényt* hoztak (1977. júl. 1-jén lépett hatályba). Ez azonban csak formailag volt új, valójában az 1953-as Büntetőeljárási Törvény volt, az igazságügyi szervezetre vonatkozó szabályok nélkül (azok a köztársaságok és autonóm tartományok hatáskörébe mentek át). Ez a törvény maradt szinte változtatások nélkül hatályban a JSZSZK széthullása után megalakuló Jugoszláv Szövetségi Köztársaságban is, az 1992-es Alkotmány meghozatala után is, egészen a most érvényes Büntetőeljárási Törvénykönyv hatályba lépéséig, 2002. márc. 29-éig.

Az 1992-es Alkotmány végrehajtására szolgáló Alkotmányvégrehajtási törvény 12. szakasza értelmében a Büntetőeljárás Törvénynek hatályban kellett maradnia az Alkotmánnyal való összehangolásáig. Azt pedig a fenti törvény értelmében el kellett volna végezni 1994. dec. 31-éig. A határidőt 1 évvel meghosszabbították, de az összehangolás nem történt meg (e határidő letelte után az illetékesek még a határidő meghosszabbításáról is megfeledeztek). Annak ellenére, hogy a Büntetőeljárás Törvény egyes szakaszai szembetűnően ellentétben voltak az 1992-es Alkotmánnyal, másokat meg a társadalmi-politikai változások tettek túlhaladottá. Ezen konfúz jogi állapot elhárításához azonban nem volt meg a politikai akarat. Nem ok nélkül. Az 1992-es Alkotmány lényegesen liberálisabb volt, mint a JSZSZK addig érvényes, 1974-es alkotmánya, különösen az emberi jogok tekintetében.

Az Alkotmány emberi jogi garanciáival ellenkező törvényeknek automatikusan hatályukat kellett volna veszíteniük, és az alkotmányos jogokat közvetlenül az Alkotmány alapján kellett volna érvényesíteni. Nem ez történt. A bírói gyakorlat teljesen helytelenül, valószínűleg politikai nyomásra, arra az álláspontra helyezkedett, hogy *előbb össze kell hangolni a törvényeket az Alkotmánnyal*, és csak azokon keresztül lehet érvényesíteni az alkotmányos alapjogokat. *Addig az összehangolatlan törvényeknek kell hatályban maradniuk.* Mivel az összehangolás nem történt meg, így módon valójában *hatályon kívül* helyezték az Alkotmány számos emberjogi garanciáját, ami valószínűleg megfelelt az akkori hatalomtartóknak. Nagyjából ez az állapot maradt fenn 2002-ig.

2. Az új Büntetőeljárás Törvénykönyv meghozatala

Az eljárás reformjához a feltételeket a 2000. év őszén bekövetkezett demokratikus fordulat hozta létre, és annak folyamata gyorsított ütemben meg is indult. Az új hatalom igyekezett minél előbb megteremteni az európai integrációs folyamatokhoz való csatlakozás politikai, gazdasági és jogrendszeri feltételeit. A büntetőeljárás reformja e tekintetben kiemelt fontosságú volt, mert nagymértékben ettől függött az ország felvétele az Európa Tanácsba.

Az addig teljesen passzív szövetségi Alkotmánybíróság 2000 decemberében és 2001 januárjában alkotmányellenesnek nyilváníttotta az eljárási törvény néhány, az Alkotmánnyal szemet szúróan ellentétben álló szakaszát (pl. a bírósági határozat nélküli házkutatást, ha „nyilvánvaló, hogy másként nem lehet biztosítani a bizonyítékokat”, a rendőrség által foganatosítható, sokat kifogásolt előzetes letartóztatást stb.).¹⁷

A megfeszített munkatempó eredményeként az akkori szövetségi parlament már 2001. dec. 28-án meghozta az új Büntetőeljárás Törvénykönyvet, és az 2002. március 29-én életbe is lépett.¹⁸ A miniszteri indoklás szerint az új törvénykönyv a következő célokat követi:

- A JSZK Alkotmányával való egyeztetés¹⁹
- A becikkelyezett vagy becikkelyezni tervezett nemzetközi egyezményekkel való harmonizálás
- Az elmélet és gyakorlat által javasolt újítások bevezetése

– Az országban lezajlott társadalmi-politikai változásokkal való összehangolás.

A részletek ismertetésére itt nem térhetünk ki, csupán az új Törvénykönyv néhány legfontosabb, elvi jelentőségű jellemzőjére mutathatunk rá.²⁰

– Az új Törvénykönyv megszabadult a pártállami ideológia örökségétől. Megalkotói igyekeztek a lehető legnagyobb mértékben figyelembe venni az új idők szellemét, az alkotmányos garanciákat és a nemzetközi normákat (különösen az Európai Emberjogi Konvenciót) és ez jelentős javulást hozott a terhelt, a védő és a sértett jogállása terén.

– Az új Törvénykönyv új, egyszerűsített eljárási formákat is bevezetett az eljárás gyorsítása érdekében, arra törekedve, hogy közben az eljárás részvevőinek jogai ne csorbuljanak és a gyorsítás az ítélet minőségének rovására ne menjen.

– Jellemzők az ésszerűsítési törekvések. Erre igen nagy szükség is van, hogy az igazságszolgáltatás meg tudjon birkózni a mind nagyobb számú ügygel.

– Az új Törvénykönyv a gyakorlat és az elmélet által régóta kifogásolt hiányosságok, hibák (a törvény rendszere, fogalmak meghatározása, egyes eljárási intézmények hibái stb.) elhárítására is törekszik.

– Az új Törvénykönyv megalkotói igyekeztek megtartani a régi törvény pozitív folyamányait. Ennélfogva az új Törvénykönyv szervesen kapcsolódik a régi törvényhez, és a reformfolyamatnak, a hazai büntetőeljárás evolúciójának csak egy újabb szakasza, de mindenképpen a hazai eljárási jog legjelentősebb lépése az 1953-as Büntetőeljárás Törvénykönyv meghozatala óta.

Az új Törvénykönyv a régihez hasonlóan 3 részre tagolódik:

– Általános rendelkezések

– Az eljárás menete

– Különleges eljárások.

Az első rész változott a legtöbbet. Ebben található most az alapelvek, és az eljárási alanyokról, eljárási cselekményekről, a határozatok végrehajtásáról, az eljárás melléktárgyairól, valamint az egyes fogalmi meghatározásokról szóló rendelkezések.

A számos újdonság ellenére, a második rész rendszere gyakorlatilag változatlan maradt. Legjelentősebb változás a felderítési, kriminalisztikai (az eljárást megelőző, de azon kívül eső) szakaszról szóló új VIII. fejezet. Ebben vannak egy helyre gyűjtve a Törvénykönyv erre vonatkozó rendelkezései: a feljelentés, a rendőrség, ügyészség és a vizsgálóbíró jogosítványai, a gyanúsított jogai stb. Ezek közül sok teljesen új, mások meg a régi törvényben szét voltak szórva.

A harmadik rész a különleges eljárásokkal foglalkozik. Rendszere nem változott.

Az új Törvénykönyv kétségtelen pozitívumai ellenére Crna Gorában a régi Büntetőeljárás Törvényt alkalmazták, amíg 2003. dec. 29-én nem hozták meg a saját Büntetőeljárás Törvénykönyvüket.²¹

3. Az új Törvénykönyv meghozatala utáni újdonságok

Az új Törvénykönyv meghozatala utáni időszakból a következő fontos újdonságokat kell kiemelni:

- a) Külön állami szervek megalakítása a szervezett bűnözés üldözésére
- b) Külön állami szervek megalakítása háborús bűncselekmények üldözésére
- c) Az új Büntetőeljárás Törvénykönyvnek a szervezett bűnözés elleni külön eljárásról szóló új fejezettel való kiegészítése.

a. A szervezett bűnözés elleni harc új állami szervei és hatáskörük

1. Az új Törvénykönyv alkalmazásának kezdeti nehézségein kívül, hamarosan nyilvánvalóvá vált, hogy az a mind erőszakosabb szervezett bűnözés elleni hatékony fellépésre alkalmatlan, és hogy arra alkalmatlan a klasszikus bűncselekmények üldözésére beállított rendőrség és igazságügyi szervezet is.

Ezért Szerbiában a szervezett bűnözés elleni hatékony fellépés érdekében a Nemzetgyűlés külön törvényt hozott az állami szervek szervezetéről és hatásköréről a szervezett bűnözés leküzdésére²², mellyel módosította a rendőrség, az ügyészség és a bíróság szervezetét.

E törvény a legalább 5 év börtönbüntetéssel fenyegetett bűncselekmények elkövetői üldözésére alkalmazható, „ha szervezett bűnözés elemei forognak fenn” (2. szak.). A „szervezett bűnözés elemei” fogalmát meglehetősen zavaros módon kísérli meg értelmezni a 3. szak.: „ha fennáll a szövetségi törvénnyel előírt bűncselekmény végrehajtására irányuló társulás cselekményének valamely eleme (JSZK BT 254. szak.), szövetségi törvénnyel előírt bűncselekmény elkövetésére történik megállapodás (JSZK BT 253. szak.), vagy bűntársulás (SZK BT 227. szak.) jön létre.” Ha ez a szervezett bűnözés meghatározására irányuló kísérlet, meglehetősen gyengére sikeredett.

A szervezett bűnözés felderítésére a Szerbiai Belügyminisztérium keretében külön egység jött létre, a szervezett bűnözés elleni szolgálat, melynek vezetőjét a belügyminiszter nevezi ki. Ezen egység tagjai a későbbi módosításokkal és kiegészítésekkel különleges jogosítványokat kaptak. Bírói határozat nélkül őrizetbe vehetnek 24 órára bárkit, aki információkkal szolgálhat a szervezett bűnözésről vagy bizonyítékokra mutathat rá, kényszer alkalmazásával a rendőrség helyiségeibe vezethetik és 24 óráig ott tarthatják. Kivételesen terheltként is kihallgathatják a Büntetőeljárás Törvénykönyvnek, a terheltek kihallgatására vonatkozó szabályai szerint, védő kötelező jelenlétében. A kihallgatott beleegyezése nem szükséges. (A szervezett bűnözés leküzdésében részt vevő állami szervek szervezetéről és hatásköréről szóló törvény kiegészítési és módosítási törvényének 15b. szakasza.)²³ A beleegyezés a rendes eljárásban a Büntetőeljárás Törvénykönyv 226. szak. 9. bek. szerint feltétele egy ilyen kihallgatásnak.

A törvény bizonyos külön kötelezettségeket irányoz elő az állami szervek számára. Minden állami szerv és szervezet köteles technikai eszközeit a szolgálat rendelkezésére bocsátani, minden iratot, valamint más bizonyítékot, il-

letve információt át kell adniuk, továbbá biztosítaniuk kell alkalmazottaik megjelenését az idézésekre.

A szervezett bűnözéssel gyanúsítható személyek üldözésére külön ügyési szervet alakított a törvényhozó, a különleges ügyészséget a szervezett bűnözés leküzdésére, élén a különleges ügyésszel. Ez valójában a belgrádi Kerületi Ügyészség külön részlege, melynek illetékessége kiterjed egész Szerbiára. A különleges ügyészt a köztársasági ügyész nevezi ki 2 évre a kerületi ügyészek, illetve helyetteseik közül. Amennyiben a különleges ügyész tudomására jut a szervezett bűnözés esete, írásos indítvánnyal kezdeményezi, hogy a tárgyat a köztársasági ügyész utalja az ő hatáskörébe.

A belgrádi Kerületi Bíróságon különleges osztály jött létre az ügyek letárgyalására, melynek illetékessége egész Szerbiára kiterjed. A külön osztály elnökét és bírját a Kerületi Bíróság elnöke nevezi ki 2 évre.

A majdan megalakuló belgrádi Táblabíróság keretében a törvény különleges osztály létrehozását írta elő a másodfokú hatáskör gyakorlására. Elnökét és bírját a Táblabíróság elnöke nevezi majd ki.

A belgrádi kerületi börtönben külön előzetes letartóztatási egység alakult a szervezett bűnözés miatt folyó eljárásokban elrendelt előzetes letartóztatás végrehajtására.

A szervezeti kérdések rendezésén kívül azonban ez a törvény nem ment tovább, mással nem foglalkozott. Nem írt elő külön eljárást s nem ruházta fel külön jogosítványokkal sem az új állami szerveket. A Büntetőeljárás Törvénykönyv várt módosítása és kiegészítése, mely ezt a hiányt volt hivatott pótolni, elakadt a szövetségi parlamentben (egyik háza nem szavazta meg). A kodifikációs koordináció hiánya miatt a szervezett bűnözés leküzdésére hivatott állami szervek szervezetéről és hatásköréről szóló törvény így csak felemás megoldás volt, mert különleges jogosítványok és különleges eljárás híján az új szervek munkája nem lehetett hathatós. A külön eljárási szabályok előírása csak a Büntetőeljárás Törvénykönyv fél évvel későbbi kiegészítésével, valamint a szervezett bűnözés leküzdésében részt vevő állami szervek szervezetéről és hatásköréről szóló törvény 2003-as módosításával és kiegészítésével történt meg. Ez utóbbi a II. fejezetében külön jogosítványokat is biztosít a megfelelő állami szervek részére.

2. A miniszterelnök elleni merénylet után kihirdetett rendkívüli állapot alatt a Szerbiai Nemzetgyűlés jelentős módosításokat eszközölt 2003. ápr. 11-én²⁴ a szervezett bűnözés leküzdésében részt vevő állami szervek szervezetéről és hatásköréről szóló törvényben.

Foglalkozik a szervezett bűnözés fogalmával is. A módosításokról és kiegészítésekről szóló törvény 1. szakasza szerint a szervezett bűnözés 4 év, vagy annál súlyosabb börtönbüntetéssel fenyegetett bűncselekmények elkövetése, bűnöző, illetve más csoport vagy az ezekhez tartozó személyek által. A 2. szakasz értelmezi, hogy milyen csoportot kell bűnözőcsoportnak vagy más szervezett csoportnak tekinteni. A szervezett bűnözés ily módon való meghatározása nem egyezik a szervezett bűnözésnek a Büntetőeljárás Törvénykönyv új

XXIXa fejezete (időbelileg korábbi) meghatározásával. Az ENSZ transznacionális szervezett bűnözés elleni egyezményén alapszik.

A módosítások főleg eljárási szabályokat tartalmaztak. Ezek egy része jelentős mértékben korlátozta a terhelt és a védelem, valamint bővítette a bűnüldöző szervek jogait.

A szokványos eljáráshoz képest drasztikus eltéréseket tartalmazott az előzetes letartóztatás okait elrendelő szerveit és tartamát illetően.

A különleges ügyész elrendelhetette 30 napig terjedő időtartamra az olyan személy fogva tartását a különleges előzetes letartóztatási egységben, akiről megalapozottan feltehető, hogy „akadályozni fogja vagy meg fogja hiúsítani a szervezett bűnözés esetére folytatott eljárás szempontjából fontos cselekményeket vagy intézkedéseket” (a módosítási és kiegészítési törvény 15. v szakasza).

A szervezett bűnözés elemeit tartalmazó cselekmény elkövetésével alaposan gyanúsítható személyt a szervezett bűnözés elleni szolgálat meghatalmazott hivatalos személyének határozata alapján 30 napig terjedően fogva lehetett tartani a külön előzetes letartóztatási egységben. Ezen időtartamot a *belügy-miniszter még 30 nappal meghosszabbíthatta* (a módosítási és kiegészítési törvény 15. g szakasza).

A Kerületi Bíróság külön osztályának vizsgálóbírója elrendelhetette – „amennyiben feltétlenül szükséges a szervezett bűnözőcsoport tagja személyazonosságának megállapításához vagy elfogásához” – az ilyen csoporthoz vagy más szervezett csoporthoz tartozó személy előzetes letartóztatását 3 hónapig terjedően. (A módosítási és kiegészítési törvény 15. d szakasza.)

Ezen rendelkezések szemmel láthatóan ellentétesek az emberi és kisebbségi jogok, valamint a polgári szabadságjogok alapokmányával.²⁵

Az Alapokmány 14. szakasza ugyanis szavatolja, hogy minden szabadságtól megfosztott személynek joga van bírósági eljárást kezdeményezni, a fogvatartás törvényességének felülvizsgálására. A 15. szakasz elrendeli, hogy a szabadságtól megfosztott személyeket haladéktalanul, de legkésőbb 48 órán belül az illetékes bíróság elé kell állítani, valamint, hogy előzetes letartóztatásba helyezni csak olyan személyeket lehet, akik alaposan gyanúsíthatók bűncselekmény elkövetésével, és kizárólag bírósági határozattal, ha az feltétlenül szükséges a büntetőeljárás lefolytatása érdekében.

Az Alapokmánnyal ilyen ellentétes szabályozás, valamint a polgárok jogainak ennyire nyilvánvalóan alkotmányellenes korlátozása, a Szerbiai Alkotmánybíróságot arra készítette, hogy szokatlanul gyorsan reagáljon. Már 2003. jún. 5-én határozatával felfüggesztette a kiegészítésekről és módosításokról szóló törvény 15. v, 5. g és 15. dj alkalmazását.

Maga a módosítási törvény 5. szakasza kötelezővé tette azon három szakasz 90 napon belüli felülvizsgálatát, melyek a túlzott mértékű korlátozásokat tartalmazták. E körülmény talán arra enged következtetni, hogy ezek (valószínűleg) ideiglenes jellegűek voltak, és *csak* a szervezett bűnözés elleni kampány legintenzívebb kezdeti részére szánták őket.

Az állami szervek különleges jogosítványairól és a szabványos eljárási szabályoktól való eltérésről szóló rendelkezések azonban hatályban maradtak. A

BET rendelkezéseitől eltérő szabályok a bizonyítékok betérjesztésére, megtekintésére, a szakértői vélemény benyújtása határidejének előírására, illetve megszigorítására stb. vonatkoznak. A határidők túllépése nagy összegű pénzbírsággal fenyegetett.

3. A 15. v, 15. g, valamint a 15. dj szak. 2. és 3. bekezdésének hatályon kívül helyezésén túl a 2003. július elseji módosítási törvény²⁶ néhány más jelentős újdonságot is tartalmaz.

Határidőt irányoz elő az ítélet meghozatalára, ami a szabványos eljárásban nincs. A vádirat benyújtásától számítva az előzetes letartóztatás 2 évig tarthat és a Kerületi Bíróság különleges osztályának meg kell ez idő alatt hoznia az elsőfokú ítéletet. Az elsőfokú ítélet kihirdetése után az előzetes letartóztatás legtovább egy évig (a szabványos eljárásban 2 évig) tarthat, és ez idő alatt a Táblabíróság különleges osztályának meg kell hozni a másodfokú ítéletet (a módosítási törvény 2. szak.). A határidők túllépését azonban semmilyen külön szankció nem fenyegeti.

A törvénymódosítás lehetővé tette a sértett, illetve tanú kihallgatását zárt tévérendszeren keresztül, ha kell, nemzetközi bűnsegély útján is (a módosítási törvény 15. lj szak.).

A bíróság határozhat a tanú, illetve a sértett személyére vonatkozó adatok védelméről. (A módosítási törvény 15. m szak.)

b. A háborús bűncselekmények üldözésére alakított szervek

Ugyanezen a fent említett 2003. július elseji ülésén a Nemzetgyűlés meghozta *A háborús bűncselekmények elkövetőit üldöző állami szervek szervezetéről és hatásköréről szóló törvényt*²⁷ eleget téve ezzel a felvállalt nemzetközi kötelezettségnek.

A törvény hatálya az emberiség és a nemzetközi jog elleni bűncselekmények, valamint a jugoszláviai háborús bűnökkel foglalkozó Hágai Nemzetközi Büntetőbíróság Statútumának 5. szakaszába ütköző bűncselekmények elkövetőire terjed ki (2. szak.).

E törvény megalakította a háborús bűncselekmények felderítő szolgálatát a Belügyminisztérium keretében. A szolgálat a háborús bűncselekmények ügyészenek az utasításai alapján jár el. Vezetőjét a belügyminiszter nevezi ki. A belügyminiszter hozza meg a szolgálat munkájára vonatkozó szabályzatot.

Létrejött a háborús bűncselekmények ügyészsége a háborús bűncselekmények ügyészével az élen. Az ügyészt a parlament nevezi ki korlátlan időre, ő pedig kinevezi helyetteseit (megbízatusuk 4 évre szól és újra kinevezhetők). A háborús bűncselekmények ügyészenek jelölt személyek eleget kell hogy tegyenek a kerületi ügyész megválasztási feltételeinek, ezen felül nagy erkölcsi tekintélyük kell hogy legyen, továbbá pártatlanoknak kell lenniük és jelentős büntetőjogi tapasztalattal kell rendelkezniük. A nemzetközi humanitárius jogok és az emberi jogok ismeretével és az e téren szerzett tapasztalatokkal rendelkező jelöltek előnyben részesülnek (5. szak.).

Az ügyész kérelmére minden állami szerv köteles: 1. minden technikai eszközét haladéktalanul rendelkezésre bocsátani, 2. biztosítani minden dolgozó-

jának megjelenését információk átadása vagy terheltkénti, illetve tanúkenti kihallgatásra, 3. haladéktalanul átadni minden birtokában levő okmányt vagy más iratot, vagy más módon kell közölnie azokat az információkat, melyek elősegíthetik a háborús bűncselekmények elkövetőinek felderítését.

A törvény a bírói hatáskörrel a belgrádi Kerületi Bíróságot ruházta fel. Ott meg kell alakítani a Háborús Bűncselekmények Tanácsát (10. szak.). Bíráit a Kerületi Bíróság elnöke nevezi ki 4 évre a bíróság bírái közül. A belgrádi Kerületi Bíróságon külön osztály alakult az adminisztratív-technikai ügyek intézésére, valamint a tanúk és sértettek védelmére, és a külön eljárási szabályok alkalmazásához kapcsolódó ügyek intézésére.

Másodfokon a közvetlen felettes bíróság jár el.

A belgrádi kerületi börtönben külön előzetes letartóztatási egység alakult, a háborús bűncselekmények mint folyó eljárásokban elrendelt előzetes letartóztatás végrehajtására.

A törvény lehetővé teszi a tanúk és a sértettek zárt tévérendszeren való kihallgatását, akár nemzetközi bűnszegély útján is (14. szak.).

A bíróság határozhat a sértett, illetve a tanú adatainak védelméről (15. szak.).

A főtárgyalás menetét kötelezően hangfelvételen kell rögzíteni, amit később le kell írni. A felvétel az írásban vezetett jegyzőkönyv alkotórésze (16. szak.).

Ezen eltéréseken kívül maga az eljárás a Büntetőeljárás Törvénykönyv XXIXa fejezete alapján történik.

c. A Büntetőeljárás Törvénykönyv módosítása és kiegészítése

Az új Büntetőeljárás Törvénykönyv módosítására és kiegészítésére 2002. december 27-én került sor.²⁸ Több kisebb kiegészítés és módosítás mellett a legjelentősebb újdonság a teljesen új XXIXa fejezet: „Külön rendelkezések a szervezett bűnözés elleni eljárásra”.

E fejezet alkalmazásának általános feltétele: alapos gyanú forogjon fenn, hogy az elkövetett bűncselekmény két vagy több személy szervezett tevékenységének eredménye, mely súlyos bűncselekmények elkövetésére irányul, haszonszerzés vagy hatalomszerzés céljából (504a. szak. 3. bek.). E feltételeken kívül szervezett bűnözés fennállásához a következő feltételek közül még legalább háromnak teljesülnie kell: a bűnszervezet minden tagjának előre meghatározott feladata vagy szerepe volt, a szervezet tevékenységét hosszabb vagy korlátlan időre tervezték, a szervezet tevékenysége meghatározott belső ellenőrzési szabályokon és tagjainak fegyelmen alapul, a szervezet tevékenységét nemzetközi szintre is tervezték, a tevékenység végzésére erőszakot vagy megfélemlítést alkalmaznak, vagy fennáll a készség ezek alkalmazására, a tevékenység végzésére gazdasági vagy ügyviteli struktúrákat használnak ki, pénzmosást, illetve, jogtalanul szerzett haszon mosását végzik, a szervezet vagy egy része befolyásolja a politikai hatalmat, médiumokat, a végrehajtó hatalmat, igazságügyet vagy más társadalmi és gazdasági tényezőket (504a. szak. 4. bek.). Ez valójában a szervezett bűnözés első hazai törvényi meghatározása,

ha eltekintünk A szervezett bűnözés leküzdésében részt vevő állami szervek szervezetéről és hatásköréről szóló törvény 3. szakaszában, ennek ügyetlen és zavaros megkísérlésétől (ha egyáltalán az volt a törvényhozó szándéka). Valójában az Európai Unió kábítószer és szervezett bűnözés elleni munkacsoportja által 1994-ben, a szervezett bűnözés felismerésére ajánlott 11 mércéjén alapszik. A szervezett bűnözés törvényi meghatározása igen jelentős lépés. Így elhárult minden kétely létezése és előfordulási formái tekintetében.

Az új fejezet jelentős eltéréseket tartalmaz a rendes eljáráshoz képest, különösen a bizonyítékok beszerzése terén. Szabályozza a fedett nyomozó alkalmazását, bevezeti a „bűnbánó tanú” intézményét, a tanúk és családtagjaik különleges védelmét, a szimulált jogügyleteket, a szimulált adásvételt, a távbeszélő és más hírközlési eszközök ellenőrzését, lehetővé teszi a bank- és más számlák ellenőrzését. Ezenkívül rendelkezéseket tartalmaz az eljárás sürgősségéről, az ügyészség és a rendőrség közötti kommunikációról, az eljárás titkosságáról és az anyagi haszon elkobzásáról.

Igen jelentős eltérés a szabványos eljáráshoz képest, hogy bizonyítékként fel lehet használni az ügyész által begyűjtött kijelentéseket és információkat, azzal a megszorítással, hogy az ítéletet nem lehet csak rájuk alapozni (504 j. szak.).

Másként alakul az ítélettanács összetétele is: első fokon 3 hivatásos bíróból áll, másodfokon 5 hivatásos bíróból (504. g szak.).

4. Értékelés

Az új Törvénykönyv jelentős lépés a modern európai léptékű büntetőeljárás felé. Legnagyobb részt eleget tett az európai szabványokhoz való alkalmazkodás, illetve a nemzetközi kötelezettségek teljesítése igényének. Ennek eredményeként számos tekintetben jelentősen javult a terhelt és a védelem helyzete, új, egyszerűsített eljárási formák jöttek létre stb. az új törvénykönyvben régi és új elemek ötvöződnak. A régi törvény számos bevált megoldása megmaradt (ezek vannak túlsúlyban, és ez bizonyos folytonosságot biztosít büntetőeljárásunknak). Ezekhez kapcsolódnak az új elemek, új minőséget adva a Törvénykönyv egészének. A pillanatnyi társadalmi, politikai, gazdasági helyzetet figyelembe véve irreális lett volna az új törvénykönyvtől többet várni.

A szervezett bűnözés elleni sikeres harchoz, valamint a háborús bűnösök felelősségre vonásához szükséges volt bizonyos módosításokra a rendőrség, az ügyészség és a bíróságok szervezetében és hatáskörében, valamint a szokványos eljáráshoz viszonyítva jelentős eltéréseket tartalmazó külön eljárási szabályokra. Ezen igényeket hivatottak kielégíteni a fent említett külön törvények, valamint a Büntetőeljárás Törvénykönyv új XXIXa. fejezete. A kapkodás, a felemás megoldásokra való hajlam, a rendszerben való gondolkodás hiányosságai itt is érezhetőek. Ezt jól szemlélteti, hogy A szervezett bűnözés leküzdésében részt vevő állami szervek szervezetéről és hatásköréről szóló törvény 2. szakasza és a Büntetőeljárás Törvénykönyv XXIXa. fejezetének 504a. szakasza *másként* határozzák meg a szervezett bűnözés fogalmát, a terminológia sem összehangolt (a BeT XXIXa. fejezete például következetesen „állam-

ügyészről” és „vizsgálóbíróról” beszél, A szervezett bűnözés leküzdésében részt vevő állami szervek szervezetéről és hatásköréről szóló törvény viszont „különleges ügyész”-ről, a „külön osztály vizsgálóbírójáról”) stb.

5. Távlatok

Várható a reformfolyamat továbbvitele (részben a vállalt nemzetközi kötelezettségek miatt is), melynek következő lépcsőfokán az előkészítő eljárás lesz előtérben. Valószínűleg a mostani bírósági vizsgálat helyébe az ügyész vezette nyomozás fog lépni. E jelentős változás a mostani törvénykönyv előkészülete során is felmerült, de még túl korai lett volna. Az igazságügyi szervezetnek és a rendőrségnek így is óriási gondot okoz az új törvény alkalmazására való áttérés. Az előkészítő eljárás ilyen mélyreható változása már túl nagy megterhelés lett volna a jogalkalmazóknak. Várható továbbá a diszpozíciós és a megegyezésem elemek erősödése, az inkvizitorius elemek további visszaszorulása, a védelem jogainak bővülése, a bizonyítási jog változásai, és esetleg újabb egyszerűsített formák bevezetése.

JEGYZETEK

- ¹ A JSZK Hivatalos Lapja, 1992. év, 35. sz., majd a későbbi változások: 1993/16., 1993/31., 1993/37., 1994/24., 2001/61. szám
- ² Ekkorra már megszűnt az autonóm tartományok tényleges autonómiája. Büntetőtörvényeiket hatályon kívül helyezték, büntetőtörvényhozási és más törvényhozási hatáskörüket elvesztették.
- ³ Az egykori szövetségi törvényeknek a Szerb Köztársaság jogrendjébe való beolvasztása körül komoly alkotmányossági aggályok is felmerültek, ennek folytán a Büntetőeljárás Törvénykönyv 2002. decemberi módosításnak és kiegészítésének alkotmányosságát a Szerb Köztársaság Alkotmánybírósága vizsgálja.
- ⁴ Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2003. év, 39. sz.
- ⁵ Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2002. év, 10. sz.
- ⁶ Törvény a Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya Második fakultatív jegyzőkönyve, melynek célja a halálbüntetés eltörlése, megerősítéséről. JSZK Hivatalos Lapja – Nemzetközi szerződések, 2001/4. sz.
- ⁷ Szerb Köztársaság Büntetőtörvénye, 47. szak. 2. bek. és 169. szak. 2. bek.
- ⁸ A JSZK Hivatalos Lapja, 1993. év, 37. sz.,
- ⁹ A gyakorlatban azonban ez a büntetés már nem „élt”, ún. faktikus abolíció állt fenn.
- ¹⁰ JSZK Hivatalos Lapja, 2001. év, 61. sz.
- ¹¹ Crna Gora Köztársaság Hivatalos Lapja, 2002. év, 30. sz.
- ¹² Crna Gora Köztársaság Büntetőtörvénye, 30. és 148. szak.
- ¹³ Crna Gora Köztársaság Büntetőtörvényébe ezeket az újdonságokat a 2002. június 26-i változásokkal iktatták be, Crna Gora Köztársaság Hivatalos Lapja, 2002. év, 30. sz.
- ¹⁴ Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2003. év, 39. sz.
- ¹⁵ JSZSZK Hivatalos Lapja, 1990. év, 38. sz.
- ¹⁶ A vagyonelkobzást ebben az esetben esetleg azzal lehetne indokolni, hogy a szervezett bűnözéssel szerzett vagyon eredetét a pénzmosási manőverek miatt igen nehéz kimutatni. De valószínűleg nem erről van szó. A nemzetközi dokumentumok a szervezett bűnözéssel kapcsolatban több helyen említik a konfiskáció intézményét. De nem vagyonelkobzás, hanem az instrumenta sceleris és a jogtalanul szerzett anyagi haszon elkobzása értelmében. Ezt érthette félre a törvényhozó.
- ¹⁷ JSZK hivatalos Lapja, 2000. év, 71. sz. és 2002. év, 5. sz.
- ¹⁸ JSZK Hivatalos Lapja, 2001. év, 70. sz.

- ¹⁹ A dolog külön érdekessége, hogy az új törvénykönyv akkor lépett életbe, amikor már megszületett a politikai egyezség (2002. márc. 14-én), Szerbia és Crna Gora új közös államáról és egy új alkotmányos alapokmány meghozataláról. Így az eljárási törvényt 10 év várákozás után egy végnapjait élő alkotmánnyal hangolták össze.
- ²⁰ Az újdonságokat részletesen ismertetik Grubač–Beljanski, *Novi ustanove i nova rešenja u Zakoniku o krivičnom postupku SR Jugoslavije*, Beograd, 2002
- ²¹ Crna Gora Köztársaság Hivatalos lapja, 2003/71. sz.
- ²² A szervezett bűnözés leküzdésében részt vevő állami szervek szervezetéről és hatásköréről szóló törvényt 2002. július 18-án hozták meg. Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2002. év, 42. sz.
- ²³ A rendőrség a rendes eljárásban senkit sem hallgathat ki terheltként vagy tanúként, kivéve a 226. szak. 9. bek. foglalt esetet. Valójában akkor sem *terheltként* hallgat ki valakit, hanem *gyanúsítottként*, de a terhelt kihallgatására vonatkozó szabályok megtartásával.
- ²⁴ Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2003. év, 39. sz.
- ²⁵ Az Alapokmány alkotmány erejű jogszabály az emberi és kisebbségi jogokról, valamint polgári szabadságjogokról. 2003. 2. 23-án hozták meg. Szerbia és Crna Gora Hivatalos lapja, 2003. év, 6. sz.
- ²⁶ Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2003. év, 67. sz.
- ²⁷ Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2003. év, 39. sz.
- ²⁸ JSZK Hivatalos Lapja, 2002. év, 68. sz.